

УДК 331.2

DOI: 10.31891/2307-5740-2021-292-2-14

ЄЛІСЄЄВА О. К.

ORCID ID: 0000-0003-4907-5700

e-mail: yelisyeyeva.o@ef.dnulive.dp.ua

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара,

КУТОВА Н. Г.

ORCID ID: 0000-0002-6145-0713

e-mail: ok17_5@ukr.net

Криворізький національний університет,

СТОЛЕТОВА І. Г.

ORCID ID: 0000-0002-6594-4569

e-mail: iryna.stoletova@gmail.com

Київський національний торговельно-економічний університет

АНАЛІЗ ТА ОЦІНКА ТЕНДЕНЦІЙ ЗАРОБІТНОЇ ПЛАТИ В УКРАЇНІ

Стаття присвячена аналізу заробітної плати як економічної категорії, як основного фактору функціонування ринку праці, проведено оцінювання динаміки розміру середньої заробітної плати по роках та зміну рівня життя населення, з урахуванням інфляційних процесів. Проаналізований індекс реальної заробітної плати та рівень купівельної спроможності населення. Оцінювання середньої місячної зарплати по регіонах України показав, що у регіонах з найвищою середньою платою вона перевищує нову затверджену мінімальну лише в 1,8 рази. Виключенням є Дніпропетровська область, де середня заробітна плата одна з найвищих (після м. Київ, Донецької та Київської областей), та перевищує мінімальну заробітну плату в 2,32 рази, що на 20 % краще, ніж в цілому про Україні.

Для аналізу динаміки заробітної плати в Україні було виконано прогнозування середньої номінальної заробітної плати з використанням мультиплікативної моделі нелінійної авторегресії п'ятого ступеню на основі вхідних даних п'яти попередніх періодів.

Оцінювання середньої номінальної заробітної плати на основі розробленої моделі показало що на найближчий період очікується зменшення темпів зростання номінальної заробітної плати, що в сукупності із виявленими тенденціями (зниження реальної заробітної плати та зменшення розриву між мінімальною та номінальною заробітною платою) говорить про наростання кризових явищ в Україні.

Ключові слова: заробітна плата, економічна категорія інфляція, мультиплікативна модель.

OKSANA YELISYEYEVA

Oles Honchar Dnipro National University

NATALIIA KUTOVA

Kryvyi Rih National University

IRYNA STOLIETOVA

Kyiv National University Of Trade And Economics

ANALYSIS AND ASSESSMENT OF WAGE TRENDS IN UKRAINE

The article is devoted to the analysis of wages as an economic category, as the main factor in the functioning of the labor market; an assessment of multiple indicators is carried out such as: annual average wage size dynamics and changes in the standard of the population living, taking into account inflationary processes. The index of real wages and the level of purchasing power of the population are analyzed. The assessment of the average monthly salary in the regions of Ukraine showed that in regions with a high average salary, it exceeds the new approved minimum only 1.8 times. The exception is the Dnipropetrovsk region, where the average wage is one of the highest (after Kiev, Donetsk and Kiev regions), and exceeds the minimum wage by 2.32 times, which is 20% better than in general about Ukraine.

To analyze the dynamics of wages in Ukraine, forecasting of the average nominal wage was carried out using a multiplicative model of nonlinear autoregression of the fifth degree based on the input data of the five previous periods.

An assessment of the average nominal wage based on the developed model showed that a decrease in the growth rate of nominal wages is expected in the near future, together with the identified trends (a decrease in real wages and a decrease in the gap between the minimum and nominal wages) indicates an increase in the crisis in Ukraine.

Key words: wage, economic category, inflation, multiplicative model.

Постановка проблеми у загальному вигляді,

її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями

Заробітна плата є одним із важливих факторів функціонування ринку праці, який регулює його розвиток як на регіональному так і на рівні країни. В Україні рівень оплати праці зорієнтовано на мінімальну заробітну плату, та порівняно з розвинутими країнами вже продовж багатьох років є одним з найнижчих. Вагомий економічний інтерес для роботодавців та найманих працівників є у максимальному досягненні рентабельності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Загальні питання аналізу заробітної плати висвітлювались у працях вітчизняних вчених, які вивчали тенденції номінальної і реальної заробітної плати, М. Ажнюк, А. Сірко, Г. Оганян, В. Паламарчук,

А. Румянцев, до числа зарубіжних вчених можна віднести Р. Дорнбуш, М. Махмудова, С. Фишер, Р. Шмалензи та ін. Проаналізувавши наукові роботи економістів за останні роки можна встановити, що середній рівень заробітної плати залишається головним фактором розвитку як окремих галузей економіки країни, так і фактором, який є визначальним у міграційних процесах.

Формулювання цілей статті

Метою статті є оцінювання заробітної плати в Україні. Також, значну увагу приділено порівняльному аналізу реальної, середньої заробітної плати за останнє десятиріччя. Отже також метою даної статті є прогнозна оцінка середньої заробітної плати в Україні.

Виклад основного матеріалу

Заробітна плата як економічна категорія віддзеркалює відносини між власником підприємства і найманим працівником щодо розподілу доходу; заробітна плата – елемент ринку праці, а також ціна, за якою працівник продає свої послуги, тобто заробітна плата є ринковою вартістю використання найманої робочої сили. З іншого боку, заробітна плата для підприємств – це елемент витрат на виробництво, що входить до собівартості продукції, робіт чи послуг і водночас виступає головним чинником забезпечення матеріальної зацікавленості працівників у досягненні кінцевих результатів праці [21, 22].

Номінальна заробітна плата – це «сума коштів отриманих працівником за його роботу впродовж розрахункового періоду (день, місяць, рік)» [1, 2]. Отже, номінальна заробітна плата – це основна та додаткова заробітна плата та інші заохочувальні і компенсаційні виплати, що виплачуються працівнику згідно з трудовим найму [3, 4].

Реальну заробітну плату визначають як суму товарів і послуг, що може придбати працівник за отриману номінальну заробітну плату. Тобто реальна заробітна плата характеризує купівельну спроможність номінальної величини. Реальна заробітна плата для роботодавців свідчить про вартість роботи співробітників і дозволяє порівняти вартість їх продуктивності. Розмір реальної заробітної плати має залежність від обсягу номінальної заробітної плати, поточного рівня цін на основні споживчі товари та послуги, розміру податків та зборів в країні [5].

Динаміка розміру середньої заробітної плати по роках демонструє зміну рівня життя, при цьому слід враховувати інфляційні процеси. Абсолютний темп зростання середньої зарплати можна розцінювати як успіх, якщо темпи зростання середньої заробітної плати випереджають темпи зростання інфляції [6]. На рис. 1 наведено динаміку заробітної плати в Україні 2017–2020 рр.

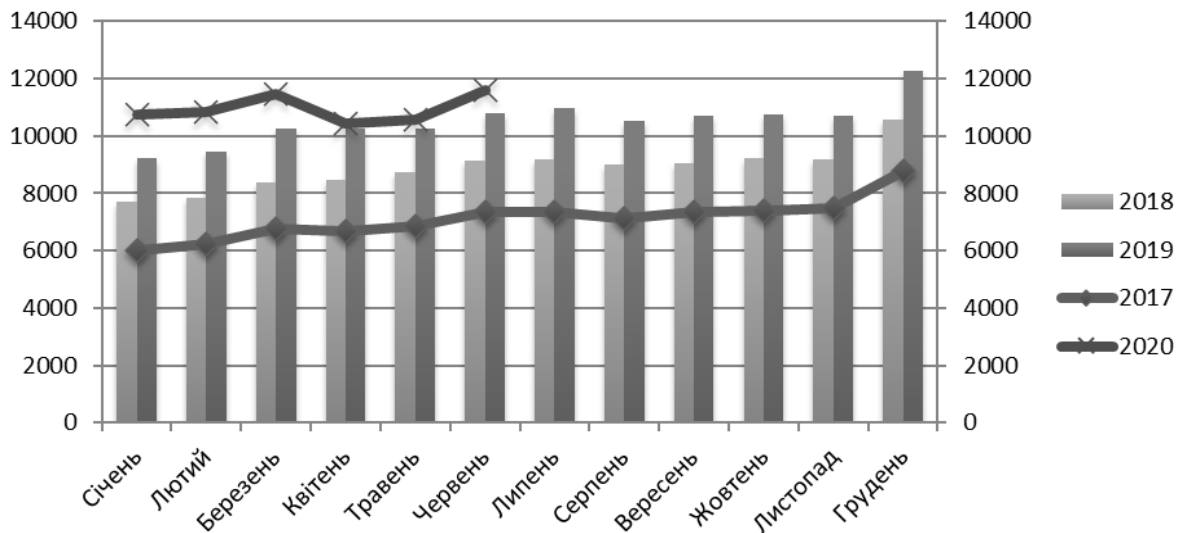

Рис. 1. Динаміка заробітної плати в Україні 2017–2020 рр.

Складено автором за даними [7]

Як бачимо з рис. 1, в цілому номінальна заробітна плата в Україні має сталу тенденцію до зростання. Так, якщо на січень 2017 р. вона становила 6007,72 грн, в січні 2018 р. – 7711,47 грн, в січні 2019 р. – 9222,52 грн, а в січні 2020 р. – 10726,94 грн.

Як відомо, з 1 січня 2017 року мінімальна заробітна плата становила 3200 грн. Що вдвічі вище за аналогічний показник 2016 року, у 2018 році мінімальна заробітна плата становить – 3723 грн. У 2019 р. відповідно становила 4173 грн, а у 2020 р. складала 4723 до 1 вересня, та 5000 грн – після.

З'ясувавши ситуацію стосовно номінальної заробітної плати, проаналізуємо реальну заробітну плату в Україні за останні роки.

Таблиця 1

Таблиця індексів реальної заробітної плати (2010–2020 рр.)

Зведені індекси реальної заробітної плати, %													
Рік	Січень	Лютий	Березень	Квітень	Травень	Червень	Липень	Серпень	Вересень	Жовтень	Листопад	Грудень	За рік
2010	86,7	100,1	106,8	100,2	105,1	108,1	100,0	95,2	100,1	98,4	101,0	110,6	110,5
2011	86,8	100,9	106,6	98,8	100,8	104,7	102,9	98,4	101,5	99,7	99,8	111,5	111,0
2012	89,5	102,5	104,1	100,5	102,8	103,4	101,3	97,8	99,6	101,8	99,7	108,6	111,0
2013	88,8	101,6	105,4	100,8	100,5	103,9	101,4	97,0	98,7	100,4	99,4	110,1	106,8
2014	87,0	100,7	104,1	97,3	96,3	103,9	97,7	92,9	100,3	98,5	98,8	110,0	86,5
2015	83,3	99,6	95,9	90,8	99,0	105,8	103,1	96,6	101,0	105,6	97,3	115,2	90,1
2016	80,3	105,3	106,2	96,1	101,6	107,2	100,9	97,1	101,2	97,0	99,3	118,6	106,5
2017	91,7	102,3	106,8	97,7	101,4	105,8	99,5	97,0	101,3	99,2	100,5	116,2	118,9
2018	86,6	100,6	105,9	100,4	102,9	104,8	101,0	97,9	98,8	100,2	98,0	114,5	109,7
2019	86,4	101,7	107,6	99,2	99,0	105,8	102,4	96,3	100,7	99,7	99,5	115,1	111,4
2020	87,3	101,4	104,8	90,4	100,8	109,5	102,6	97,2					92,3

Складено автором за даними [7, 8]

Індекс реальної заробітної плати показує зміну купівельної спроможності номінальної заробітної плати та обчислюється із врахуванням індексу інфляції [8].

Як бачимо з табл. 1, реальна заробітна плата мала тенденцію до збільшення протягом 2010–2013 рр. (на 6,8 % – 11 % щорічно), після цього протягом двох років зазнавала зниження: на 14,5 % у 2014 р. та на 9,9 % у 2015 р. Після цих двох кризових років знову почалося стає підвищення реальної заробітної плати в Україні, що тривало чотири роки та становило від 6,5 % у 2016 р. до 18,9 % у 2017 р.

У 2020 р. станом на серпень відбулося її зниження на 7,7 % що говорить про наявність сучасних кризових явищ в економіці країни. Середня номінальна заробітна плата штатного працівника підприємств, установ та організацій у серпні 2020 р. становила 11446 грн, що у 2,4 раза вище рівня мінімальної заробітної плати (4723 грн).

Порівняно із липнем розмір середньої номінальної заробітної плати зменшився на 3,0 %, а за останні 12 місяців збільшився на 8,6 %.

Показники середньої заробітної плати у 2019–2020 роках подано на рис. 2.

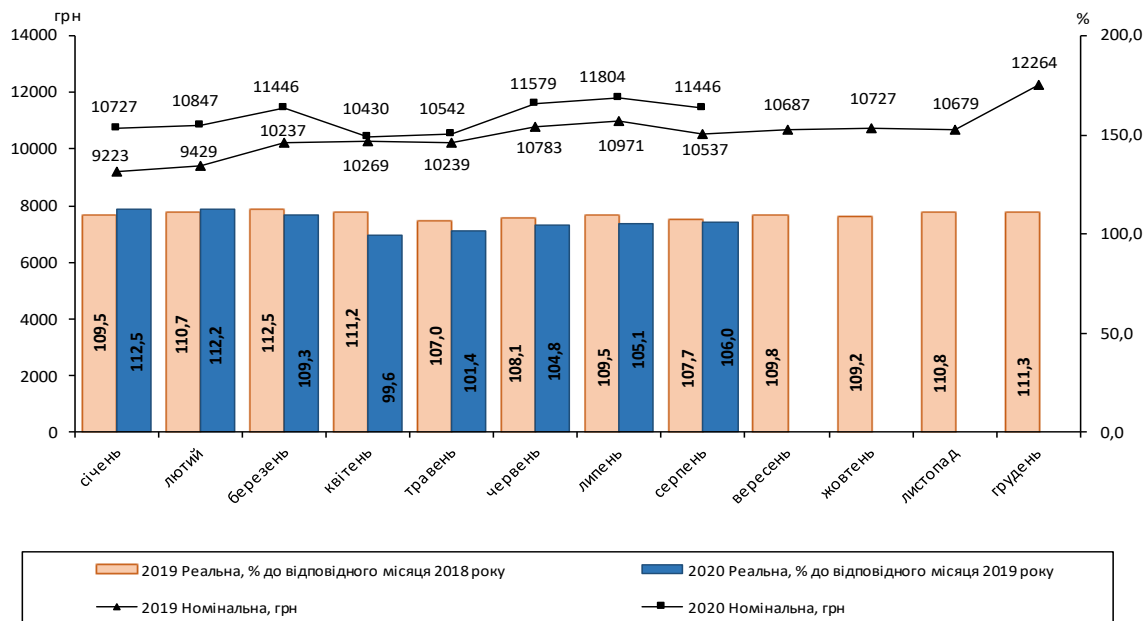

Рис. 2. Динаміка середньої заробітної плати у 2019–2020 рр.

Складено автором за даними [7]

Індекс реальної заробітної плати у серпні 2020 р. порівняно з липнем 2020 р. становив 97,2 %, при цьому відносно серпня 2019 р. – 106,0%.

Щодо середньої місячної зарплати по регіонах України наприклад, у листопаді 2020 р., то у регіонах з найвищою середньою платою вона перевищує нову затверджену мінімальну лише в 1,8 рази. Проте, що стосується Дніпропетровської області, тут ситуація краща, ніж в цілому по країні. Середня заробітна плата в регіоні одна з найвищих (після м. Київ, Донецької та Київської областей), та перевищує мінімальну заробітну плату в 2,32 рази. Що на 20 % краще, ніж в цілому про Україні.

На завершення аналізу динаміки заробітної плати в Україні виконаємо прогнозування середньої номінальної заробітної плати на найближчий період використовуючи мультиплікативну модель нелінійної авторегресії п'ятого ступеню із використанням у якості вхідних даних п'яти попередніх періодів.

Результати обчислення параметрів моделі для середньої заробітної плати наведено у таблиці 2.

Таблиця 2

Параметри прогнозованої моделі для середньої заробітної плати

Параметр	Період часу				
	X_{i-5}	X_{i-4}	X_{i-3}	X_{i-2}	X_{i-1}
ϵ	0,806	0,819	0,865	0,848	0,880
a	2324,9	2108,7	1563,1	1638,5	1249,8

Складено автором

Спираючись на отримані модельні параметри, розрахуємо прогнозні значення та побудуємо графік фактичних та прогнозних значень середньої заробітної плати в Україні (рис. 3).

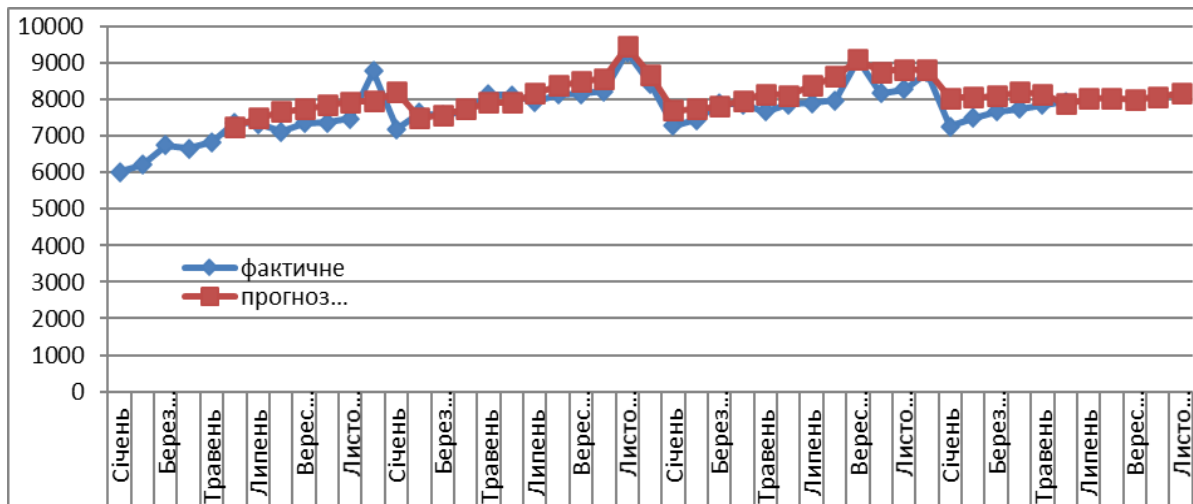

Рис. 3. Фактичне та прогнозне значення середньої заробітної плати у 2017–2020 роках

Як бачимо з рисунка, на найближчий період очікується зменшення темпів зростання номінальної заробітної плати, що в сукупності із виявленими тенденціями (зниження реальної заробітної плати та зменшення розриву між мінімальною та номінальною заробітною платою) говорить про наростання кризових явищ у даній соціально-економічній сфері.

Висновки з дослідження та перспективи подальших розвідок

На основі результатів дослідження заробітної плати в Україні можна зробити такі висновки:

Заробітна плата є важливим компонентом механізму функціонування ринку праці, першим з основних факторів, який регулює його розвиток у професійному та регіональному аспектах

Аналіз динаміки заробітної плати в Україні показав наявність кризових явищ, зокрема. В цілому заробітна плата (номінальна) в Україні має сталу тенденцію до зростання. З 1 січня 2017 року мінімальна заробітна плата становила 3200 грн. Що вдвічі вище за аналогічний показник 2016 року, у 2018 році мінімальна заробітна плата становить – 3723 грн. У 2019 р. відповідно становила 4173 грн, а у 2020 р. складала 4723 до 1 вересня, та 5000 грн – після. Розрив між мінімальною та середньою заробітною платою поступово скорочується, що є негативною соціально-економічною тенденцією. В 2020 р. цей коефіцієнт має найнижче значення, навіть без урахування підвищення мінімальною заробітної плати з 1 вересня (оскільки за цей час ще відсутні дані по середній номінальній заробітній платі).

Реальна заробітна плата мала тенденцію до збільшення протягом 2010–2013 рр. (на 6,8 % – 11 % щорічно), після цього протягом двох років зазнавала зниження: на 14,5 % у 2014 р. та на 9,9 % у 2015 р. Після цих двох кризових років знову почалося стає підвищення реальної заробітної плати в Україні, що тривало чотири роки та становило від 6,5 % у 2016 р. до 18,9 % у 2017 р. У 2020 р. станом на серпень відбулося її зниження на 7,7%, що говорить про наявність сучасних кризових явищ в економіці країни.

Література

1. Андреева Г. І. Економічний аналіз : навч.-метод. посібник / Г. І. Андреева. – К. : Знання, 2010. – 263 с.

2. Фінансовий аналіз : навч. посіб. / [М.Д. Білик, О.В. Павловська, Н.М. Притуляк, Н.Ю. Невмержицька]. – К. : КНЕУ, 2015. – 592 с.
3. Бухгалтерський облік. Теоретичні основи : [навч. посіб.] / [за ред. С.В. Філіппової]. – Харків : Бурун Книга, 2010. – 240 с.
4. Єлісеєва О.К. Теоретико-методологічні аспекти управління стимулюванням персоналу промислових підприємств : монографія / О.К. Єлісеєва., Н.Г. Кутова. – Прага : Октан Принт, 2019. – 212 с.
5. Філіппова С.В. Вибір системи оподаткування та організація податкового обліку суб'єктами малого підприємництва - юридичними особами на засадах альтернативності : [моногр.] / С.В. Філіппова, М.О. Ананська. – Донецьк : Вид-во «Ноулідж» (Донецьке відділення), 2013. – 120 с.
6. Махмудова М.М. Положительная динамика заработной платы населения крупного промышленного региона как результат антикризисного управления в условиях экономической нестабильности [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://vestnik.uapa.ru/ru/issue/2015/06/12/7print>
7. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ukrstat.gov.ua/>
8. Индекс инфляции (Украина) [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://index.minfin.com.ua/index/infl>

References

1. Andreeva G.I. Economic analysis: teaching method. manual. K., 2010. 263 p.
2. Bilik M.D., Pavlovska O.V., Pritulyak N.M., Nevmerzhitska N.Yu. Finance analysis: navch. posib. K.: KNEU, 2015. 592 p.
3. Prosyanyuk N.O., Ananskaya M.O., Kirsanova V.V., Stanislavsk O.V. Accounting. Theoretical foundations: ed. S.V. Philip. Kharkiv: Burun Book, 2010.
4. Yelisyeyeva O., Kutova N. Teoretyko-metodolohichni aspekty upravlinnia stymuliuvanniam personalu promyslovykh pidpriemstv: monohrafiia. Praha: Oktan Prynnt, 2019. 212 s.
5. Filippova S.V., Ananskaya M.O. Choice of taxation system and organization of tax accounting by small business entities - legal entities on the basis of alternatives [monograph]. Donetsk: Knowledge Publishing House (Donetsk branch), 2013. 120 p.
6. Mahmudova M.M. Positive dynamics of the large industrial region population wages as a result of crisis management in conditions of economic instability. URL: <http://vestnik.uapa.ru/ru/issue/2015/06/12/7print>
7. State Statistics Service of Ukraine. URL: <http://ukrstat.gov.ua/>
8. Inflation Index (Ukraine). URL: <http://index.minfin.com.ua/index/infl/>.

Надійшла / Paper received : 11.04.2021

Надрукована/Printed : 01.06.2021